

Stjärnviks Bygdegård- från idé till verklighet

I augusti 1994 föddes idén om en bygdeförening i Stjärnvik med omnejd. Då samlades nämligen några tiotal personer från bygden i Kafé Bockhammar för att diskutera vad man kunde göra för att öka samhörigheten i bygden och hitta på trevliga saker att göra gemensamt för oss som bor här.

Vid mötet utsågs en interimsstyrelse/arbetsgrupp som fick i uppdrag att ta fram en handlingsplan och förslag till stadgar m.m. till nästa möte, som hölls i Blå Logen på Birka våren 1995. Förutom en imponerande lista med aktivitetsidéer hade arbetsgruppen kommit fram till att det viktigaste för att få igång en aktiv bygdeförening var att vi måste ordna en lokal som bas för föreningens verksamhet.

Mötesdeltagarna instämde i gruppens tankar och det tillsattes en byggkommitté med uppgift att ta fram konkreta förslag till utformning, placering och ekonomi för en bygdegård. Föreningens nyvalde ordförande Johan Kraft förhandlade med Assi Domän (numera Sveaskog) om "gratis hyra på livstid" av den tomt på Tallholmen som så småningom blev bygglats för den nya bygdegården.

Önskemål - centralt och lättillgängligt

Till nästa föreningsmöte i juni 1995 hade byggkommittén jobbat fram ett konkret förslag till hur en bygdegård skulle kunna se ut och hur arbetet med den skulle gå till i stora drag – och inte minst hur den skulle finansieras. Innan dess hade byggkommittén och styrelsen sorterat bort några alternativ, bl.a. flytt av ett hus från Näverkärrer och köp/upprustning av den gamla smedbostaden i Killinghammar.

Vid mötet blev det stor enighet om att den bästa platsen för en ny bygdegård var på Tallholmen nära vägkorsningen mellan Bockhammarsvägen (662) och länsväg 250. Läget är centralt i föreningens geografiska område och relativt nära det som av tradition varit Stjärnviksbygdens "centralort". På andra sidan länsvägen låg en gång lokalen för nykterhetslogen Ebba Brahe, som revs i början av 1960-talet. Det diskuterades att uppföra den nya bygdegården på samma plats. Idén förkastades dock, bl.a. med tanke på närheten till genomfartstrafiken. Istället uppfördes på den platsen en mjölkpall att använda som anslagstavla för den nybildade bygdeföreningen. Under föreningens första år – innan bygdegården började ta form – blev mjölkpallen något av en samlingsplats för föreningen. Numera är den flyttad till bygdegårdens infartsväg.

Ett tioårsprojekt...

Att bygga ett nytt hus helt från grunden är en djärv satsning för en nybildad förening med noll pengar i kassan. Men optimismen var god bland det hundratal personer som anmält sig som medlemmar. Cirka hälften – kanske de mest optimistiska – var med på föreningens första riktiga årsmöte och tog beslutet att ge startsignal för bygget.

Så här i efterhand kan det kännas nästan som ett underverk att det gick att genomföra projektet med de ramar som årsmötet gav byggkommittén:

- Byggnationen skulle ske i den takt som det kom in pengar. Föreningen skulle inte sätta sig i skuld. Inför varje verksamhetsår skulle byggkommittén lämna en detaljerad plan till styrelsen och årsmötet över vad som skulle göras och hur mycket detta skulle kosta
- Ambitionsnivån skulle inte vara högre än att det gick bra att åtminstone delvis använda begagnat material. Det var OK att lokalen till en början var tämligen primitiv för att sedan förbättras efter hand som ekonomin tillät.
- Så långt möjligt skulle det praktiska arbetet utföras av föreningens medlemmar, ideellt och frivilligt.

Med den utgångspunkten gjorde byggkommittén en budget för de första fem åren, som slutade på ca 84 000 kronor för ett hus med ca 110 m² byggyta. Då hade man redan från början utgått från att vi skulle vänta med kostnadskrävande moment som VVS- och elinstallationer till efter dessa fem år.

VVS- behovet fick till en början klaras med det utedass som tidigt inrättades i den oljebod som flyttades hit från den gamla macken i Erlandsbo. Disk fick klaras genom att använda engångsmaterial och genom att medlemmarna tog hem porslin m.m. och diskade efter aktiviteterna i bygdegården. Redan vid jobbet med grunden förbereddes dock avlopp från de tänkta platserna för diskbänk och WC, så att det ganska tidigt under bygdegårdens utveckling gick att hålla ut medhavt vatten i diskbänken.

För att lösa elbehovet under byggtiden lyckades byggkommittén få en förmånlig överenskommelse med Vattenfall. Man drog fram en kabel till bygdegården, men vi fick vänta med att betala anslutningsavgiften tills föreningens ekonomi tillät (= under bygdegårdens andra femårsperiod). Utan kostnad fick vi under byggtiden disponera en byggcentral, där vi bara betalade för förbrukningen.

Rivstart i skogen och vid sågen

En starkt bidragande orsak till att det överhuvudtaget var tänkbart att sätta igång byggprojektet var att Assi Domän i samband med diskussionerna om tomten också erbjöd gratis virke till bygget. Förutsättningen var förstås att föreningens skogsskillar själva fällde träden som sedan sågades och torkades vid sågen i Naddebo. När 1995 var till ända hade åtskilliga arbetstimmar frivilligt lagts ner på detta. Då var också ritningarna och bygglovets klart, så att det gick att planera den fortsatta bearbetningen av virket till lämpliga dimensioner.

Under hösten röjdes det också på tomten, träd fälldes och en lätt schaktning genomfördes. Marken bedömdes så pass plan, stadig och genomsläpplig för fukt att det inte krävdes några omfattande markarbeten på den plats där huset skulle placeras. Däremot togs en hel del träd och buskage bort på tomten kring huset, och genast kändes platsen mycket mer inbjudande och bygdegården rätt placerad ”mitt i byn”.

Byggdagar och materialjakt

Så kom våren 1996, och det var dags att förverkliga idéerna, att göra ett hus av de virkeshögar som kördes från sågen till byggplatsen. Som på beställning dök då upp en chans att få praktisk hjälp av en grupp arbetslösa byggarbetare. Under en dryg månads s.k. ALU-jobb hjälpte de oss med grovarbetet från grundläggningen tills att husstommen var rest. Vi behövde bara betala kostnaden för deras resor hit – och dag för dag se till att det fanns material framtaget och instruktioner om vad vi ville ha gjort.

Redan första ALU-dagen (6 maj) höll dock hela deras arbetsinsats på att gå om intet. Gruppen vägrade nämligen att ta itu med grunden, om de skulle använda de begagnade grundstenar som ett gäng medlemmar hade fraktat hit från en riven ladugård i Godkärra. Utan grund, inget hus. Så det fick bli ett blixtpbesök hos Hedkärra cement, som välvilligt gav oss ett bra pris på nya stenar och fraktade hit dem redan samma eftermiddag.

När väl grunden var på plats, tog huskroppen raskt form. ALU-gruppens arbete på dagtid kompletterades av medlemmarnas frivilliga arbetsinsatser under många ljusa vårvällar och byggdagar varje helg under maj och juni. Samtidigt fortsatte jakten på material till minimal kostnad för att få huset så användbart som möjligt utan att spräcka den snäva budgeten. Några exempel:

- Fönstren fick vi hämta hos Mats Andersson i Gunnilbo. De bågar som saknades fick vi hjälp med av Hjalmar Hammarström för materialkostnaden.
- Köksinredning fick vi hämta gratis ”på rot” vid en husrenovering i Västerås. En kompletterande uppsättning kom dessutom från Olle-Johnny Hedström.
- Spis och kyl/frys skänktes i flera exemplar som klarade bygdegårdens behov under de första åren.
- Ett par rödfärgstunnor från Lennart Andersson räckte till den första strykningen av fasaden.
- Isoleringen i golvet består av hyvelspån som vi fick hämta hos Segerströms i Åvestbo

Första byggårets budgeterade byggpengar behövde, förutom grundstenar, cement och ALU-gruppens resor, i stort sett ”bara” användas till spik, väggisolering och papp till väggar, golv och takbeklädnad.

Invigning till midsommar

Tidsoptimismen var stor när vi väl kom igång. Föreningens aktivitetskommitté planerade midsommarfest, och vi hade ju hela sju veckor på oss att få tak över huvudet... Det gick faktiskt. Redan första helgen i juni kunde ett gäng händiga killar med hjälp av Olle i Römyras kranbil lyfta på de takstolar som ALU-gruppen snickrat ihop. Veckorna därefter hade vi tur med vädret och fick på råspont och papp på taket.

Veckan före midsommar slutsputtades med golvet, som lades upp-och-nedvänt för att få torka ihop innan det efter några år monterades permanent och ytbehandlades. En del av ytterväggarna var också på plats och de flesta fönstren monterade, innan det var dags för den första midsommarfesten i vår nya bygdegård. Och som på beställning öppnades himlen, så att hela festen med ringdans och allt fick äga rum under tak. Ett gott bevis för att

det är mycket värt för en förening att ha ett eget hus, även om det var nog så primitivt på det här stadiet.

Tätt till vintern

Efter försommarens stora anspänning blev det lite mindre intensivt byggande. ALU-killarnas period var slut, och medlemmarnas byggdagar blev färre. Nu inriktades jobbet på att få på ytterpanelen och rödfärga den, samt att få dit alla fönster och dörrar, så att det gick att stänga om huset till vintern.

Takbeklädnaden blev en ganska het diskussionspunkt. I ursrungsplanen stod det plåt, men kostnaden för den fanns inte med i första årets budget. Många tyckte att huset skulle vinna på att få ett tak med pannor istället, bl.a. Arvid Eriksson i Kedjebo, som erbjöd sig att betala taket om vi valde betongpannor. Så blev det beslutat, och taket hade pannorna på plats före den första vintern.

Generösa medlemmar + Bygdepeng

De följande åren av den första femårsplanen (1997-2000) fortskred ungefär som det var tänkt. Under ett antal byggdagar per säsong förvandlades bygdegården sakta men säkert från ett tomt skal till ett inrett hus. Innerväggarna restes, så att ytan delades upp i sal, kök och entré. Vägg- och takpanel spikades och målades. Isolering sprutades in i taket. Den skänkta braskaminen kom på plats och fick sin skorsten. Köksinredningen monterades och målades. Ett återkommande evighetsjobb på byggdagarna var skrapning och målning av de begagnade fönstren. (Ett jobb som ännu inte är riktigt klart när detta skrivs 2009.)

Som i de flesta byggprojekt var det svårt att hålla de budgeterade kostnaderna. Men i gengäld blev föreningens intäkter också högre än vad vi hade hoppats på. Vid varje evenemang i bygdegården (Valborg, midsommar, kräftskiva osv.) ordnades lotterier, som medlemmarna välvilligt gynnade med sina pengar. Eftersom vinsterna hade donerats blev det åtskilliga tusenlappar till kassan. Medverkan vid rally och skogsplantering samt bidrag från Frimurarlogen gav också en hel del pengar att användas för bygdegårdens fortsatta färdigställande.

Utöver de budgeterade byggmomenten blev det därför möjligt att också skaffa en del inventarier, t.ex. bord/stolar, köksutrustning och gardiner. Tack vare att föreningen dessutom fick tillgång till s.k. bygdepeng från Länsstyrelsen kunde vi också fullfölja elinstallationerna och betala den anslutningsavgift till Vattenfall som vi skjutit framför oss. Fläktelement för uppvärmningen fick vi köpa förmånligt via medlemmar som är anställda vid Systemai

Mindre engagemang på 2000-talet...

Under bygdegårdens andra femårsperiod (2001–2005) blev det ”lite stillsammare” på byggfronten. Byggdagarna var färre och uppslutningen från medlemmarna sämre. En ganska naturlig reaktion efter de första årens frivilliga arbetsinsatser. För att inte fördröja de viktigaste grundjobben i byggnationen alltför mycket beslutade styrelsen att använda en del av föreningens relativt goda tillgångar till att lägga ut vissa delar av det avslutande snickeriarbetet på en lokal byggfirma.

Längtan efter vatten

El och VVS var två viktiga funktioner för bygdegården som inte var helt inrymda i föreningens första budget för bygget. Elinstallationerna hade vi dock, som nämnts ovan, ändå lyckats genomföra inom den första tioårsperioden. Återstod alltså att lösa vatten- och avloppsfrågan, ett behov som blev alltmer tydligt efter hand som bygdegården började användas flitigt för föreningens aktiviteter. Det kom också alltför önskemål om att kunna använda bygdegården för uthyrning till privata arrangemang och till andra föreningar.

Detta krävde en annan lösning av de sanitära anordningarna än de vi hade vant oss vid under den första tioårsperioden. Problemet var dock att detta projekt inte gick att genomföra med lite grann i taget så som bygget i övrigt gått till. Borrar man efter vatten och drar in det i huset, så måste man också ha ett godkänt avlopp, och allt detta måste i stort sett genomföras samtidigt. Ett projekt som vi insåg skulle kosta minst 150 000:-, dvs. ungefär lika mycket som föreningen hade disponerat för hela bygdegården under 10 år.

Vattenfrågan hade väckts på flera tidigare årsmöten, där medlemmarna hade uttalat sig för att föreningen skulle prioritera det projektet. För att bidra till den ekonomiska lösningen av detta, hade de s.k. vattenfestivalerna ordnats sedan år 2000(?). Behållningen av dem skulle helt avsättas till en ”fond” för finansiering av vatten och avlopp. Även om vattenfestivalerna blev mycket populära och inbringade mellan 5000 och 10 000:- per år, så

skulle det dock ta en orimligt lång tid innan planerna kunde förverkligas. På årsmötet 2005(?) beslutades därför att föreningen kunde bortse från den ursprungliga ambitionen att endast investera i den takt som det finns pengar i kassan. Styrelsen fick i uppdrag att utreda olika alternativ till finansiering, t.ex. lån från bank eller medlemmar samt att undersöka möjligheterna till bidrag.

Resultatet av styrelsens utredning blev oväntat positivt. Genom att ansluta föreningen till Bygdegårdarnas riksförbund öppnades en möjlighet att söka bidrag från Boverket för 50% av investeringen. Förutsättningen var då att Skinnskattebergs kommun bidrog med 25% och att föreningen kunde klara resten med egna pengar. Till nästa årsmöte, 2006, kunde styrelsen rapportera att man hade tagit in offerter på de olika arbetsmomenten och den utrustning som krävdes för att bygdegården skulle få en fungerande VVS-anläggning. Totalkostnaden var ca 160 000:- och man hade förhandlslöfte om de nämnda bidragen. För föreningens egen andel fanns pengar sparade, bl.a. de som vattenfestivalerna bidragit med. Eftersom bidrag från Boverket betalas ut först efter att jobbet är slutfört skulle dock föreningen behöva ett tillfälligt banklån för de löpande utgifterna under projektet.

Årsmötet beslutade enligt styrelsens förslag, och planerna satts i verket. Borrningen efter vatten skedde hösten 2006, och efter viss möda hittade borrharna ett tillräckligt vattenflöde på xx meters djup. Grävningen och monteringen av det rejält dimensionerade avloppet gjordes vår/sommar 2007. Under hösten 2007 uppfördes WC-rummet och den nyinköpta diskmaskinen i köket installerades. Vid årsmötet i mars 2008 kunde medlemmarna konstatera att bygdegården nu uppfyller högt ställda krav på en modern samlingslokal.

Vi har en lokal!!

När denna skrivs, i början av 2009, kan man säga att bygdegården i stort sett är klar efter nästan 15 års diskussioner och flitigt arbete. En del finputs återstår, t.ex. färdigmålning av några fönster, viss justering av inredningen i entrérummet m.m.. Men det är bagateller i de stora sammanhangen, och det är nog ingen överdrift att konstatera att vi tillsammans i föreningen gjort en suverän prestation som lyckats uppföra ett så bra hus till så låg kostnad.

Nu gäller det för oss i Stjärnviks Bygdeförening att visa att uttrycket ”vägen är målet” inte stämmer för oss. Uppförandet av bygdegården har förvisso varit avgörande för att föreningen har haft en hög aktivitetsnivå under de första 15 åren. När vi nu övergår i en period av förvaltning och utnyttjande är det viktigt att hitta annat att samlas kring än själva byggandet. Vad gäller bygdegårdens fortsatta liv finns några viktiga infallsvinklar att diskutera kring:

- *Hur kan vi utnyttja bygdegården på bästa sätt? Vilka behov och önskemål har föreningens medlemmar? Hur kan föreningens verksamhet utvecklas nu när vi har en bra lokal?*
- *Hur kan och ska bygdegården utnyttjas mer för medlemmars och utomståendes privata behov? Huset mår bra av att användas, och uthyrningen bidrar till finansieringen av bygdegårdens driftskostnad.*
- *Hur ska bygdegårdens skötas för att behålla sin kvalitet – och för att utvecklas? Ansvar för den löpande skötseln bör fastställas tydligt genom beslut i styrelsen, kanske på årsmötet. Ordningsreglerna vid uthyrning måste påpekas och följas. Diskussionerna om bygdegårdens standard och bekvämlighet måste hållas levande. De punkter på årsmötet som hittills handlat om utvecklingen av byggnationen bör framöver följas av diskussioner om vad som kan bli ännu bättre. Det finns alltid något att utveckla.*

Text: Sune Karlsson (2009)